

KW arts

2
2024

Kwartaalblad van de Vrienden Van Abbemuseum

Billie Dücker

Woord van de voorzitter <i>Druk, druk, druk – Stefan de Bever</i>	3
Project Soils <i>Herstel van relatie tussen aardbodem en zijn bewoners – Nelleke Slofstra</i>	4
Radically Mine! <i>De Common Ground van Billie Dücker – Jan Verheugt</i>	6
Het gevoel met grafiet van Gam Bodenhausen <i>Verbindingen in structuren van zwart en wit – gastbijdrage Marian en Hans van Doremalen</i>	8
Niet om op te zitten (7) <i>Twee kunstenaars, een filosoof en de ideeën over een stoel – Els Grootemaat</i>	10
Schoonheid als troost <i>Hoe we omgaan met de 'werkelijkheid' – gastbijdrage Frank van de Poel</i>	12
Kunst als noodzaak <i>Carl Andre, Amerikaanse minimalist (1935-2024) – Lisette Almering</i>	14
Interview met een vriend <i>Nelleke Slofstra – Jan Verheugt</i>	16
Karel Appel (1921-2006) <i>De Rosenbergs en Cobra – Hannie Groen</i>	18
Leren door te bladeren <i>Samen kijken naar kunstenaarsboeken – gastbijdrage Steven ten Thije</i>	20
Wiskundige structuren <i>Werken met systemen binnen de beeldende kunst – Piet van Bragt</i>	22
Colofon en Musomanie	24

TENTOONSTELLINGSAGENDA (1 JUNI '24 - 1 SEPTEMBER '24)

Raadpleeg de website van het museum voor actuele informatie.

18 september 2021 – 1 juni 2026
(Nieuwbouw)

Dwarsverbanden, Nieuwe collectie-presentatie

Topstukken, ondergewaardeerde werken en recente aankopen in een opvallend perspectief.

2 maart 2024 – 1 juni 2026
(Nieuwbouw)

Verborgten Verbanden

Presentatie van het tweede deel van het onderzoek Verborgten Verbanden (over het koloniale verleden en de gevolgen daarvan). Ditmaal aandacht voor onderdrukking en verzet op de plantages van Sumatra waar Henri van Abbe de tabak vandaan haalde.

11 april – 9 juni 2024
(Projectzaal - Nieuwbouw)

Radically Mine!

Aan de hand van het thema 'gemeenschappelijke gronden' gingen scholieren op zoek naar hun eigen 'gronden' en vertaalden dat in een kunstwerk, geïnspireerd op een collectiestuk.

15 juni 2024 – 24 november 2024
(Oudbouw)

Soils (De Gronden)

2 maart 2024 – 1 juni 2026
(Nieuwbouw)

Verborgten Verbanden

Presentatie van het tweede deel van het onderzoek Verborgten Verbanden (over het koloniale verleden en de gevolgen daarvan). Ditmaal aandacht voor onderdrukking en verzet op de plantages van Sumatra waar Henri van Abbe de tabak vandaan haalde.

21 juni – 8 december 2024
(Projectzaal – Nieuwbouw)

Hiphop in Eindhoven

Wat zijn de waarden van hiphop? En hoe hebben kunstenaars uit de scene elkaar beïnvloed door de jaren heen?

Afbeelding Voorkant:
Billie Dücker, onderdeel *Verloren identiteit*,
Radically Mine! Lees hierover op pagina 6.

VERENIGINGSNIEUWS

VRIENDENSALONS

Iedere tweede zaterdag van de maand om 15.00 uur organiseren we de Vriendensalon. Toegang voor leden is gratis. Introducé(e) welkom. Het programma is (onder voorbehoud) als volgt:

8 juni

Piet van Bragt

Antonio Tàpies

14 september

Niek Hendriks

Eigen werk

6 juni

Algemene Ledenvergadering

9 november

Symposium

bij gelegenheid van het 30 jarige bestaan van de vereniging.

EXCURSIES EN KUNSTREIZEN

17 juni 2024 t/m 21 juni 2024

Reis Biënnale Venetië

Druk, druk, druk

Woord van de voorzitter

Druk, druk, druk. Wat is de maatschappij toch druk! We praten veel en vaak door elkaar en hebben overal een mening over. Is dat goed, is dat slecht, of is dat nou eenmaal een verschijnsel van de veranderende en evaluerende wereld? Het museum is een publiek domein en speelt daarin een belangrijke rol.

Maar wat betekent dit dan? Het museum voert een zorgvuldig gekozen beleid en maakt bewuste keuzes in maatschappelijke vraagstukken. Het leidt tot vragen: Hoe neemt het zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid en hoe gaat het om met kritische vragen? Hoe luister je naar de mensen, terwijl je ook een stip op de horizon nastreeft, een positie inneemt in de wereld (van de kunsten). Het zet mij als individu in ieder geval aan het denken. Wat gebeurt hier en wat overkomt mij? Hier vorm ik een mening over en als ik daar actief in wil deelnemen, zoek ik naar de plek waar dit mogelijk is. Zo'n plek is het (Van Abbe)museum, een plek waar de zintuigen in de breedste zin worden geprikkeld.

Samen met het museum pakken de Vrienden in ieder geval weer door en beginnen met een mooi nieuw initiatief: leren door te bladeren, samen kijken naar kunstenaarsboeken. Het kunstenaarsboek is een bijzondere kunstvorm, het vraagt om een heel andere vorm van interactie dan een kunstwerk aan de wand of op een sokkel. Het is intiemer en interactief. Je beweegt je van pagina naar pagina en beleeft zo een sequentie van beelden, die samen een geheel vormen. Door samen te bladeren en te praten over wat we zien, gaan we gezamenlijk het boek beleven. De boeken worden de eerste maal gekozen door Steven ten Thije, hoofd collecties Van Abbemuseum, maar daarna is het de bedoeling dat Vrienden zelf ook voorstellen doen en dat we zo gezamenlijk die boeken gaan onderzoeken die we het meest spannend vinden.

Verder was er speciaal voor de vrienden de tekensessie *Koe en Landschap* bij De Gennep Hoeve. Dit ter voorbereiding op de in juni te openen tentoonstelling *Soils*. Kunstenaar Wapke Feenstra beoogt met haar werk het perspectief van het platteland een plek te geven in de hedendaagse kunst, en daarmee de dominante stedelijke blik te doorbreken, zij verkent met meerdere generaties boeren de economische kracht en objectivering van de koe en het landschap eromheen.

Tot slot verwelkomen we binnen het redactieteam van ons tijdschrift een zevende redacteur, Leny Voortman. We wensen haar veel succes bij het schrijven.

Tot ziens in het van Abbemuseum. ●

Stefan de Bever

New activities

Our Friends Association has new activities again. At the initiative of the museum, our members can study (valuable) artists' books that would otherwise not easily come out of the depot. And members of our association could participate in a special drawing session 'Cow and Landscape' as part of the upcoming 'Soils' exhibition.

Tentoonstelling 'Soils'

Herstel van de relatie tussen aardbodem en zijn bewoners

De tentoonstelling 'Soils' (De Gronden) komt naar het Van Abbemuseum. Een groot en langdurig onderzoeks- en discussieproject. Een samenwerking tussen drie culturele organisaties uit drie verschillende landen. Het feestelijke openingsweekend in Eindhoven is op 15 en 16 juni 2024. We ontmoeten alle kunstenaars uit dit internationale project. Er zijn performances, lezingen, en ook activiteiten om te ondernemen. Zowel binnen als buiten.

Hoe zit het met de koloniale oorsprong van de relaties tussen Nederland, Australië en Indonesië? Hoe kunnen we de gevolgen van het koloniale systeem leren kennen en begrijpen? En hoe herstellen we de verstoorte relatie met de aarde? Over dergelijke vragen buigen zich kunstenaars en academici, 'fellows' van de drie betrokken culturele organisaties: het TarraWarra Museum of Art in Healesville, Australië, het Van Abbemuseum en het collectief 'Struggles for Sovereignty' in Jogjakarta, Indonesië.

De titel *Soils* komt van de Palestijnse schrijver en wiskundige Munir Fasheh die vier 'soils' voorstelt als kern van het leven op aarde; de aardse grond, de culturele grond, de gemeenschappelijke grond en de affectie-spirituele grond. De grond verbindt verleden, heden en toekomst als getuige van de archeologie van alle geschiedenis op aarde. De grond is ook het noodzakelijke materiaal dat alle voedingsstoffen vasthoudt om levende wezens te laten groeien. En een onderwerp van territoriale politiek.

Het project *Soils* gaat uit van de koloniale oorsprong van relaties tussen de drie landen. Het wil de gevolgen van het koloniale systeem op ons heden begrijpen. Vanaf de start van dit meerjarige project, medio 2021, zijn de 'fellows' meerdere keren bijeengekomen, virtueel en fysiek in Healesville. Om samen te werken aan de tentoonstellingen. De tentoonstellingen zijn nauw met elkaar verbonden, bouwen op elkaar voort en zijn van elkaar afhankelijk.

Het koloniale proces in de drie landen heeft de omgeving veranderd. Die landen zijn verbonden in hun geschiedenis en verhalen. De relatie Nederland-Australië is minder bekend. Deze gaat

over het brede idee van kolonialiteit als een systeem in plaats van de directe koloniale overheersing. De dringende vraag is nu hoe we de huidige levenswijze kunnen ombuigen naar een vreugdevolle, leefbare en spiritueel verbonden relatie met de aarde en haar levende wezens. Deze vraag vormt de kern van het curatoriale verhaal in de tentoonstellingen.

Het Van Abbemuseum wil in verbinding staan met haar locatie en zich positioneren als een Brabantse instelling die internationaal verbonden is, in plaats van een internationaal museum dat in Brabant gevestigd is. Zo werkt kunstenaar Wapke Feenstra in haar project samen met Brabantse boeren: Biologische boerderij De Hofstad in Son en Breugel, de Janmiekeshoeve in Mariahout, Kasteelboerderij in Waalre, De Gennep Hoeve in Eindhoven en de natuurinclusieve boerderij Op Den Hoek in Gemert-Bakel.

Maatschappelijke doelstellingen

De tentoonstelling vergroot het algemene bewustzijn over het cultureel belang van het platteland, de aarde en de vier 'soils' voor de toekomst van de aarde. Vragen die in de tentoonstelling worden opgeworpen, zijn: Hoe zorgen we voor de aarde? Hoe verbinden we ons met onze voorouderlijke kennis? Kan het westen leren van de inheemse manieren om zich weer met de natuur te verbinden? Hoe kunnen we een ethischer leven leiden in verbinding met onze aarde? Het onderwerp is maatschappelijk relevanter dan ooit. Landbouw is een politiek beladen thema. Ook in Nederland. Denk aan het stikstofprobleem.

De tentoonstelling

Elk van de partners heeft een aantal 'artist fellows' uitgenodigd om deel te nemen aan het meerjarige traject. De werken van deze kunstenaars en academici vormen de basis. De 'fellow travellers' maken niet alleen eigen werk, maar ook samen met teams van de musea. De 'fellows' van het Van Abbemuseum zijn: Pluriversity Weavers, het Beyond Walls-collectief, Rolando Vázquez (academicus) en Wapke Feenstra.

Pluriversity Weavers (Alike van den Kruijs, Aldo Ramos, LI Yuchen, Ana Bravo Pérez) dat zijn praktijk baseert op geleerde lessen/kennis van inheemse gemeenschappen uit Abya Yala (Zuid-Amerika).

Het Beyond Walls-collectief (Suzanne Rastovac, Jeremy Flohr, Armando Ello en Glenda Pattipeilohy) werkt aan het vertellen van onvertelde verhalen over migratie, kolonialisme en diaspora.

Rolando Vázquez Melken (hoogleraar Universiteit van Amsterdam) is een dekoloniale wetenschapper en draagt bij aan de tentoonstelling als denker, kunstenaar en curatorieel adviseur.

Wapke Feenstra (1959) maakt deel uit het kunstenaarscollectief 'My Villages' dat een langlopend onderzoek uitvoert naar de rurale onderstromen in Noord-Brabant. Zo werkt ze aan een doorlopend project genaamd *Koe en Landschap*, waarin het collectief koeienboerderijen in heel Nederland bezoekt, waaronder dus ook De Gennep Hoeve in Eindhoven. Tijdens de tentoonstelling in het Van Abbemuseum geeft zij een workshop over het tekenen van planten rondom het Van Abbemuseum. Om zo contact te maken met de omgeving en de tijd te nemen voor observatie en interactie met de natuur.

Daarnaast presenteert *Diewke van den Heuvel* (1979) haar werk *Melting Heart*, een poëtische ode aan een Alpengletsjer. In haar woorden: 'Klimaatverandering is een moeilijk concept, omdat het niet voor iedereen direct zichtbaar is. Daarom is 'zien met je eigen ogen' essentieel. Sinds een paar jaar ga ik ieder jaar naar het Aletsch-gebied in de Zwitserse Alpen, naar de grootste Alpengletsjer. Door de opwarming van de aarde smelt deze gletsjer zo snel dat hij over 70 jaar verdwenen zal zijn. Deze gletsjer levert ook een bijdrage aan de drinkwatervoorziening in Nederland.' ●

Nelleke Slofstra

Bron: projectplan *Soils/De Gronden* (juni 2023), Van Abbemuseum.

Diewke van den Heuvel
Melting Heart (2023)
Foto's kunstenaar

De tentoonstelling *Soils* duurt van 15 juni tot 24 november 2024. Eerder (2023) was de tentoonstelling te zien in het TarraWarra Museum of Art in Healesville. Na het Van Abbemuseum volgt in 2025 een manifestatie van het project in Jogjakarta.

Soils
The exhibition is a research and discussion project between three cultural organizations from three different countries (Indonesia, Australia and the Netherlands), jointly linked in their histories and stories by coloniality. The exhibition aims to contribute to the restoration of the relationship between the earth and the way of life of its inhabitants.

Kunstenaar Moelyono (Indonesië)
Tandak Samira (2023)
Verbeelding van het verhaal van Sakera en de boerenopstand tegen het Nederlandse regime.

Jongerenproject Radically Mine

De Common Ground van Billie Dücker

Met dank aan Billie Dücker voor het gebruik van haar projectverslag.

Voor de vijftiende editie van Radically Mine! koos het Van Abbemuseum het thema 'gemeenschappelijke grond', gebaseerd op het gedachtegoed van de komende expositie 'Soils'. Driehonderd scholieren uit Eindhoven en omgeving namen aan het project deel. Een van hen is Billie Dücker, leerling HAVO 5 van het Montessori College Eindhoven. Ze maakte een indrukwekkend kunstwerk.

Waar ligt jouw basis, wat maakt tot wie je bent? En waar vinden we een gemeenschappelijke grond? Met die vragen gingen de leerlingen op zoek naar hun eigen 'gronden' en naar dat wat hen ermee verbindt. Is dat de gemeenschap waarin ze opgroeien? Religie, cultuur of gewoontes? Vrienden en familie? Hun relatie met zichzelf? Of de aarde?

Billie Dücker besloot de opdracht dicht bij zichzelf te houden en de zoektocht naar haar identiteit te verbeelden.

Haar vader overleed aan kanker toen ze vijf jaar oud was waardoor ze geen echte herinnering aan hem heeft. Toen ze in de puberteit kwam, begon ze zich af te vragen wie ze was. Ze dacht die vraag te kunnen beantwoorden door onderzoek naar het leven van haar vader. In haar woorden: "Hij maakt de helft van mij uit."

Haar vader, John Dücker, was onder meer actief als graffitikunstenaar. Op een gegeven moment vond ze van hem op zolder een oud 'blackbook' met tekeningen en tekstjes. Dat schriftje fascineerde haar. Hieruit kwam een persoon naar voren die ze niet kende. Maar het bracht haar niet dicht bij wie ze zelf is. Ook gesprekken met familieleden gaven die antwoorden niet. Zoals ze zelf zegt: "Ik kwam er na een lange tijd achter dat alles uiteindelijk toch op een dood einde liep. Dit moest ik onder ogen zien. Dit einde heb ik leren accepteren. Ik ben nog steeds erg blij met dit onderzoek naar mijn vader. Want ik leerde wel andere dingen over mijn vader, mijn familie en daardoor toch ook een stukje over mezelf. Maar ik mis zijn plek in mijn leven."

In haar kunstwerk deelde ze haar verhaal op in vijf fases met als trefwoorden: vragen, interesse, onderzoek, impasse en acceptatie. Bij iedere fase maakte ze een zelfportret waarin ze kleur en compositie koppelde aan haar gemoedstoestand. Zo staat het rode portret voor haar zwaarste periode. Ze experimenteerde met voor haar nog onbekende ecoline-inkt en verwerkte in elk portret o.a. songteksten, brieven aan zijn vrouw en kinderen, een sticker van de 'invisible man' (een tribute van collega-graffitikunstenars). Als titel koos Billie voor *Verloren identiteit*, die de conclusie uit haar zoektocht weergeeft. "Het is het antwoord waar ik in het begin helemaal niet op zat te wachten." ●

Jan Verheugt

Verloren identiteit (2024)
Foto Billie Dücker

50 JAAR GASTVRIJ

Vijftig jaar van gastvrijheid en onvergetelijke momenten! Een halve eeuw waarin Van der Valk Hotel Eindhoven warmte, comfort en onvergetelijke ervaringen heeft gecreëerd samen met onze gewaardeerde gasten.

"Vijftig jaar van toewijding aan gastvrijheid, tijdloze elegantie en onvergetelijke ervaringen hebben ons gebracht tot waar we nu staan."

Van der Valk Hotel Eindhoven blikt met trots terug op vijftig jaar gastvrijheid. Het jaar 2024 staat in het teken van feest, dat gevierd wordt met echte Valk klassiekers. Gewijd aan het vijftigjarig jubileum verrast Hotel Eindhoven haar gasten dit jaar met een blik terug in de tijd. Het jubileum is niet alleen een viering van het verleden, maar ook een belofte voor de toekomst.

Een blik terug in de tijd

Stap in de geschiedenis van Hotel Eindhoven met de exclusieve jubileum audiotour & podcasts. Een meeslepende reis door 50 jaar pure gastvrijheid en kijkje achter de schermen!

Feestelijk overnachten

Jubileum Arrangement- Genieten van een comfortabele overnachting, '50 jaar' 3-gangendiner en een fantastische Toekan welkomscocktail!

Een culinair verleden

Stap binnen in een wereld van ongeëvenaarde elegantie en culinaire verfijning met het klassieke diner-en brunchbuffet in Restaurant Het Buffet, waar verfijnde smaken van de afgelopen eeuw samenkomen. Geniet van oude bekende gerechten en sluit uiteraard af met de smaken van appelmoes en kers of kom genieten van het 50 jaar 3-gangen dinermenu in Brasserie Martinus. Oude klassieke gerechten van Hotel Eindhoven zijn terug van weggeweest!

Het gevoel met grafiet van Gam Bodenhausen

Verbindingen in structuren van zwart en wit

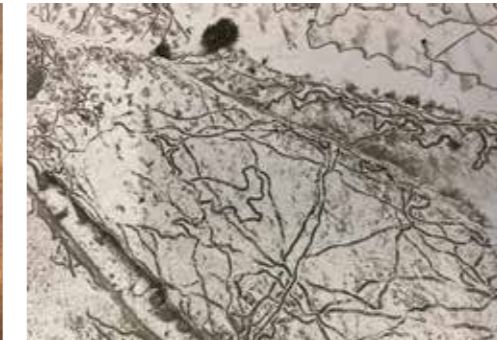
Het werk *Vast Area* (2014) was aanleiding om nader op zoek te gaan naar de kunstenaar achter het werk. *Vast Area* is een groot werk, dat te zien is tijdens de expositie 'Dwarsverbanden'. Hoe komt iemand ertoe de natuur zoals die op ons afkomt zo nauwgezet in zwart en wit weer te geven in minuscule structuren? In ritmes, bewegingen, lijnen? Wanneer je het werk van Gam ziet, blijf je kijken. Je wandelt, je dwaalt steeds weer opnieuw door nieuwe structuren en dieptes. Je vraagt je steeds af: wat komt er nog meer? Je neemt een klein stukje waar en als toeschouwer word je steeds opnieuw naar nieuwe delen van het werk getrokken.

Geordend atelier

Je wordt hartelijk welkom geheten als je een bezoek brengt aan Gams atelier in een oud klaslokaal van een voormalige school aan de Kronehoefstraat in Eindhoven. Ze werkt er vijf dagen per week. Het atelier is geordend ingericht en aan verschillende wanden hangen werken in voorbereiding op exposities. Ze is opgeleid aan de Rietveldacademie in Amsterdam en de Jan van Eyck Academie in Maastricht. Daar leerde ze 'groot' te werken. Haar grootouders (grootvader runde een drukkerij) verkeerden in kringen van kunstenaars zoals Toorop (waarvan ze trots een tekening laat zien) en schrijvers zoals Holst.

Grafiet

We kennen haar vooral van haar werk in 'Het Oog', de binnen/buitenruimte van het museum, in 2018. De gehele, gebogen wand werd door haar met behulp van rasters, eerder ontworpen in haar atelier, door het bestijgen van stijgers in enkele maanden gerealiseerd. Het publiek kon haar werkzaamheden volgen. De voorbereidingstijd op het werken in 'Het Oog' bracht ze al wandelend door in het Lake-district in Engeland. Ze is daar tevens afgedaald in grafietmijnen, de Seathwaite Plumbago Mine, een donkere en soms gevaarlijke tocht naar beneden, samen met een gids. Daar heeft ze de mogelijkheden om te werken met grafiet ontdekt. Grafiet is een

Foto's Hans van Doremalen

veelvormig mineraal dat op veel plaatsen in de wereld voorkomt in gesteenten zoals graniet. Het woord grafiet stamt af van het Griekse woord 'grafein' (schrijven). Het is relatief zacht en ook vet, waterafstotend dus. Dat zorgde er ook voor dat de tekeningen van Gam in het oog weersbestendig waren.

Inspiratie

De natuur is voor een groot gedeelte, in de brede zin van het woord, haar inspiratiebron. Dat zijn niet alleen structuren die je aantreft op bomen, in het zand aan zee, bladeren, landschappen, maar ook slakken die zich verplaatsen en daardoor sporen achterlaten. Zelfs een vleermuis die onverwacht haar atelier was binnengedrongen, kreeg aandacht en is door haar verzorgd. De natuur, in alle vormen zoals die zich aan ons voordoen, veranderend in de tijd, onderhevig aan weersinvloeden en activiteiten door de mens, is voor Gam startpunt om zelf de natuur op vele verschillende plaatsen in te gaan. Zij neemt de omgeving waar, ondergaat het overweldigende daarvan en voelt verbintenis met het landschap. Dat ervoer ze aan den lijve in een onweersbui verzeild rakend. En ze wist op dat moment niet meer hoe verder te gaan. Deze ervaringen komen vooral tot uiting in het boek *Graphite knots* dat ze in eigen beheer heeft uitgegeven. Een prachtig vormgegeven boek met foto's en tekeningen. Ze geeft daarin haar ontdekkingstocht in het Lake District weer alsmede de verwerking daarvan in de tijd daarna. Ze laat structuren zien van wat zich in de bodem bevindt, ze toont hoe uitgestrekt het landschap is en hoe nietig wij als mens daarin zijn.

Haar atelier geeft haar rust, ze kan zich dan richten op de binnenwereld van haar opgedane ervaringen, ze kan daar ordenen, haar fantasie de vrije loop laten. Het oude klaslokaal is de plaats waar ze haar werkzaamheden als een trouwe en consciëntieuze 'ambtenaar' doorbrengt. Werkend in lijnen, haar 'schrift' en taal om zich uit te drukken, zoals wij dat met potloden en pennen doen. Deze beelden leiden naar de rijkdom van de door haar ervaren en gevoelde wereld. Het zijn geen schematische representaties van de werkelijkheid, maar een ritmisch en vooral ook organisch patroon dat haar werkelijkheid weergeeft.

Gam Bodenhausen, een kunstenaar bij wie je je thuis voelt. Ze maakt je graag deelgenoot van haar ervaringen in de landschappen die zij heeft opgedaan. Kijk naar het kleine, laat je meevoeren door de lijnen en kom tot de ontdekking dat er veel meer te ontdekken valt dan in eerste oogopslag. ●

Marian en Hans van Doremalen

The nature of Gam Bodenhausen

Nature in all its facets is her source of inspiration. Even the starting point to explore nature herself, such as during her discovery tour in the Lake District. She processes her impressions in her favorite material: graphite, not in schematic representations of reality, but in a rhythmic, organic pattern.

Niet om op te zitten (8)

Twee kunstenaars, een filosoof en de ideeën over een stoel

Chair no. 31 van Eric Ku (Taiwan 1982), een grafisch vormgever, maakt deel uit van de overgenomen Edelkoort collectie en is gedeeld eigendom met het Centraal Museum in Utrecht. De stoel is opgebouwd uit vijf letters die ieder uit een houten plaat zijn gesneden: C.H.A.I.R. De letters zijn puzzelstukken die een stoel vormen. Het 'Chair project' maakt deel uit van Ku's afstudeerproject genaamd Mission Redefinition, een reeks oefeningen die het concept van herdefiniëren verkennen door de toepassing van grafisch ontwerp. Ku werd geïnspireerd door *One and Three Chairs* uit 1965 van de kunstenaar Joseph Kosuth waarover reeds eerder in het eerste nummer van 2023 van *KwArts* werd gepubliceerd. De makers stellen met hun werk vragen over de definitie van een stoel. Als je de stoel uit elkaar haalt, blijf je alsnog over met een 'stoel'.

Het werk van Joseph Kosuth bestaat uit een stoel naast een foto van een stoel en een woordenboekdefinitie van het woord stoel. Zijn het alle drie stoelen, of verschillende codes voor één stoel: een visuele, een verbale code en een code in de taal van objecten, oftewel een stoel van hout. Maar is deze laatste stoel niet gewoon . . . een stoel? Als zowel de foto als de woorden een stoel beschrijven, hoe verschilt hun werking dan van die van de echte stoel, en wat doet Kosuths kunstwerk door deze functies samen te voegen? Aangespoord om dergelijke vragen te stellen, begint de kijker aan de basisprocessen die de conceptuele kunst vereist. In *One and Three Chairs* presenteert Joseph Kosuth één stoel op drie manieren: als een vervaardigde stoel, als een foto en als een kopie van een lemma voor het woord 'stoel'. De installatie bestaat dus uit een object, een beeld en woorden. Dit onderscheid in representatie voert terug naar de Griekse oudheid, namelijk Plato en de allegorie van de grot.

In de gelijkenis van de grot beschrijft Plato de toestand van de mens en de stadia van ontwikkeling die hij moet doormaken om tot de hoogste kennis te komen. In de grot ziet de mens op de grotwand schaduwbeelden, die hij voor echt aanziet. In het licht van een vuur ontwaart hij concrete voorwerpen (schijnkennis en meningen). Eenmaal buiten de grot bereikt men het niveau waarop de dingen denkend en abstract gekend worden om de waarheid te vinden.

The idea of a chair

Chair no. 31 by Eric Ku is made up of five letters, each carved from a wooden plate: C.H.A.I.R. Ku was inspired by *One and Three Chairs* by the artist Joseph Kosuth. The search for the nature of art goes back to Plato's theory of ideas.

De werken van de grafisch vormgever Ku, beeldend kunstenaar Kosuth en de oude filosoof vertonen opmerkelijke overeenkomsten. De zoektocht naar de betekenis van de (kunst) objecten is een aansporing tot denken. In de woorden van Kosuth 'een onderzoek naar de aard van kunst'. ●

Els Grootemaat

Links: Eric Ku, *Chair no. 31*, eigendom Centraal Museum / Van Abbemuseum (collectie Edelkoort)
Rechts: Joseph Kosuth *One and Three Chairs* (1965) eigendom MoMA.

www.pga.nl

PGA
TOTAALINRICHTERS
DESIGN & BUILD

Schoonheid als troost

Hoe we omgaan met de 'werkelijkheid'

Tijdens een rondgang door de collectiepresentatie 'Dwarsverbanden' blijft Frank van de Poel wat langer stilstaan bij het schilderij *Komposition no. 163*, (1949) van Friedrich Vordemberge-Gildewart. 'Dit schilderij had mijn moeder mooi gevonden.' Er ontstaat een boeiend gesprek over schoonheid als troost en over zijn favoriete object. Voor KwArts zette hij zijn overpeinzingen op papier.

Eerst even een stukje terug

Jaren 80; mijn moeder was al een oud dametje aan het worden. Op een dag ging ik met haar naar een tentoonstelling van Sallandse schilders in de Bergkerk in Deventer. Mijn moeder: altijd hard gewerkt voor het gezin met vijf kinderen, nooit was er geld over voor enige luxe. Maar ze hield van mooi en was gek op wat mensen van haar leeftijd in die tijd gewoonlijk helemaal niet mooi vonden: strak, minimalistisch, design. Een bescheiden genieten van abstracte schoonheid was haar concrete troost voor zoveel dagelijks afzien, meer dan de Roomse God haar kon bieden - en die bood haar toch ook al het nodige. Op die tentoonstelling sloeg ze alle schilderijen met dorpsgezichten, landschappen en boerderijen met koeien over, om gretig kijkend langdurig te blijven staan bij een groot doek: grijs vlak, met een enkele spierwitte lijnen in verschillende diktes, plus een knalrode punt. Ik vroeg haar: 'Mam, wat ziet u hier nu in?'. Zij vond het duidelijk een misplaatste vraag, ontzettend dom ook, en zei: 'Kijk dan zelf.'

Friedrich
Vordemberge-Gildewart
Komposition no. 163, (1949)
Collectie Van Abbemuseum
Foto Peter Cox

Mens en werkelijkheid

Eigenlijk is het goed te begrijpen. Je hebt enerzijds de werkelijkheid, met alles erop en eraan en erin: ze is zowel ingewikkeld als overzichtelijk - zeker als je er van afstand naar kijkt. Je hebt anderzijds de mens, met zijn eigen verhaal, zijn nukken en grillen, zijn verlangens en frustraties - ook hij/zij is zowel ingewikkeld als goed te begrijpen - zeker als je vanaf een afstandje kijkt. De complexe werkelijkheid gaat haar eigen gang en trekt zich weinig aan van de mens. Omgekeerd is het totaal anders: de mens heeft het maar te doen met de werkelijkheid zoals deze is, dag in - dag uit, hem het leven nu eens aangenaam, dan weer bitter makend, soms verleidelijk, vaak ook bedreigend. Geen mens heeft om zijn eigen bestaan gevraagd, niet zelden worstelt hij levenslang met de concrete situatie waarin hij is geworpen, en na een zekere tijd vertrekt hij er ook weer uit, willens nillens. Mens en werkelijkheid: een stabiel ongemakkelijke relatie.

Het verhaal

De werkelijkheid is oppermachtig, een echte autonome hoofdgod - de Enige en Eeuwige, maar de mens heeft krachtige middelen om zich niet onmachtig, onmondig of verloren te voelen.

Hij kan denken, hij kan arbeid verrichten en: hij kan verbeelden. Alle drie heeft hij nodig om zich in die weerbarstige werkelijkheid van het dagelijks leven staande te houden: rationaliteit om grenzen te verleggen, filosofie om te begrijpen waar het eigenlijk om gaat, werk voor voedsel en onderdak, verbeelding en fantasie om de juiste vorm te vinden. Daartoe smeedt en vertelt hij verhalen, steeds opnieuw vertelt hij in nieuwe woorden en beelden hetzelfde oude verhaal. Zijn verhaal. In de moderne tijd dachten wij even dat het Grote Verhaal passé was, maar de mythe is springlevend en broodnodig. Schoorvoetend moeten we erkennen dat wij zonder verhaal sprakeloos zijn, of erger nog: overgeleverd aan het gif van ideologie, commercie en AI. Verhalen stellen vragen en verduidelijken, troosten en stellen gerust, alarmeren en zetten aan het denken.

Neem het ruim

Versta onder 'verhaal' ook muziek, architectuur, de beeldende kunsten, het design van kleding, bril, stoel, auto, fiets of vliegveld: alle uitingen waarvan wij ons bedienen om onze relatie met de hoofdgod Werkelijkheid tot uiting en uitdrukking te brengen. We moeten wel, op straffe van implosie, depressie, congestie. Het is pure noodzaak dat er een levendige relatie, een open uitwisseling bestaat tussen mensen en mensen, tussen binnen en buiten, mensen en dingen, tussen droom en daad, tussen idee en werkelijkheid. Daarom liet mijn moeder, denk ik, zo nu en dan de boel de boel om zich te laven aan een paar witte lijnen en een rode punt tegen een grijze achtergrond.

Oud roest

Dat zoeken naar iets waarmee je de routinematige en schijnbare vanzelfsprekendheid van het dagelijks leven kunt overstijgen, het hardnekkige vermoeden dat er ergens iets is dat troost én uitdaagt, dit typisch existentieel verlangen: het is mij - godezijdank - niet vreemd. Ik zoek het vooral in literatuur; sporadisch ook in een museum, maar intuïtief verzet ik me tegen de publieksknallers die tegenwoordig van tentoonstellingen worden gemaakt. Ga toch weg, de kunst ligt op straat, denk ik dan, ik zoek het zelf wel uit. Op de parkeerplaats van het ziekenhuis waar ik werkte lag wekenlang een roestige ijzeren plaat van een meter bij een meter, bij het zien ervan sprong elke keer mijn hart op van blijdschap. Er hingen camera's, zomaar inpikken durfde ik niet. Ik vroeg aan de portiers of ik hem mocht meenemen: hartelijk lachten ze me uit. Sindsdien is de fantastische roestplaat mijn eigenste vriend doorheen de wisselvalligheden van het leven. ●

Frank van de Poel

Frank van de Poel (Deventer, 1949) studeerde theologie in Nijmegen en werkte als geestelijk verzorger in Den Bosch en Eindhoven

Favoriet object
Foto Frank van de Poel

Beauty as consolation

Man needs powerful tools to survive in the unruly reality: working, thinking and imagining. This allows him to tell his own Story. We must take a broad view of this imagination. As can be seen from the favorite object.

Kunst als noodzaak

Carl Andre, Amerikaanse minimalist (1935-2024)

Beeldhouwer, dichter Carl Andre stelde de relatie van de werken met zichzelf, met de ruimte en met de kijker centraal. Hij maakte meer dan tweeduizend beeldhouwwerken en schreef evenveel gedichten. Na een carrière van bijna zestig jaar kwam er begin 2024 een einde aan zijn creatieve leven. De jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw waren zijn hoogtijdagen. In 1987 exposeerde Andre in ons museum. Wat maakt zijn werk 'noodzakelijk'?

Vorm, volume, ruimte

Andre, geboren in Quincy (MA) en opgeleid aan de Phillips Academy, Andover (MA), raakte rond 1958 geïnspireerd door de verticaliteit en symmetrie in het werk van de Roemeense beeldhouwer Constantin Brancusi. Andre ontmoette hem en Frank Stella, een voormalige studiegenoot, in New York. De daaropvolgende twee jaar deelden Andre en Stella er een studio. Andre's geometrisch abstracte sculpturen van hout en perspex dateren uit die tijd. Het meest bekend werd Andre als één van de voortrekkers van het Amerikaanse minimalisme, een kunststroming uit de jaren zestig. Deze kunststroming wordt beschouwd als een reactie op het Amerikaanse abstract expressionisme waarbij de uitdrukingskracht van schilderbeweging en het kleurgebruik bepalend waren. Andre en zijn collega's zoals Donald Judd, Frank Stella en Robert Morris, zagen hun kunstwerken als objecten. Hun persoonlijke hand schakelden ze uit door het werk industrieel en soms in serie te produceren. Andre's sculpturen, gereduceerd tot de meest elementaire vorm, rangschikte hij lineair of in grid patronen. Ook bij enkele gedichten domineert de vorm; de tekst is secundair. Zijn merendeels horizontale beeldhouwwerken vervaardigde hij uit industrieel materiaal en hij plaatste ze vaak rechtstreeks op de vloer in geometrische composities. Het gangbare gebruiksmateriaal (baksteen, lood, hout, staal, koper, aluminium etc.) bleef onbewerkt. Eind jaren zestig prevealeerde hij verwerking van dunne metalen platen om schaakbordachtige patronen mee te leggen waar het publiek zelfs overheen mocht lopen. Vanaf de jaren zeventig maakte Andre monumentale werken voor musea en publieke plaatsen. Kenmerkend is steeds een diep overwogen aandacht voor vorm, volume en ruimte, toegewijheid aan eenvoud en poëtisch gebruik van materialen en woorden.

Controverse

In 1966, een jaar na zijn eerste openbare solotentoonstelling in New York, trok in Europa zijn kunstwerk *Equivalent VIII* (1966) de aandacht. Het betrof een verzameling van 120 grijze vuurvaste stenen, onbewerkte bouwmaterialen gerangschikt als kunstwerk (equivalent: gelijkwaardig!). Sinds 1972 behoort het tot de vaste collectie van het Britse Tate Gallery. Engelse critici spraken over het meest saaie kunstwerk ooit; een bezoeker bekladde het met blauwe kleurstof. De aanschaf leek geldverspilling al was de prijs bescheiden (2.297 pond). Een fel publiek debat over de waarde van hedendaagse kunst laaide op. De 'controversiële stenen' trokken door die ophef veel bezoekers. We lezen: "...these bricks have really brought the public in. They can't make head or tail of them. Nothing has attracted as much attention as they have." Het inmiddels iconische kunstwerk is nu ruim 2 miljoen pond waard.

Beelden van hout

In 1987 hield Andre een solo-expositie in ons museum. Een selectie van vijftien houten sculpturen vervaardigd tussen 1958 en 1987 vulde de zalen. Men koos bewust voor zijn houtwerk, het favoriete materiaal van de kunstenaar. Dit merendeels vroege werk bleek bovendien minder bekend. Het toonde de 'belangrijkste krachtlijnen van zijn totale ontwikke-

Carl Andre met radiaalarm-zaagsneden (1959-1960)
© 2024 Carl Andre/Artists Rights Society (ARS), New York
Foto Hollis Frampton

Beelden van hout
Solo-expositie Carl Andre (1987)
Archieven Van Abbemuseum
Foto Hans Biezen

ling; (...) het verklaart zijn belangrijke internationale invloed binnen de Amerikaanse *minimal art*, volgens een persbericht. In de bijbehorende tentoonstellingscatalogus is het volgende gedicht van Andre opgenomen:

Wood is the mother of matter.

Like all women hacked and ravaged by men,
she renews herself by giving,
gives herself by renewing.

Wood is the bride of life in death,
of death in life.

She is the cool and shade
and peace of the forest.

She is the spark and heat,
ember and dream of the hearth.

In death her asses sweeten our bodies
and purify our earth. In her plenty is
never wasteful, passion is never wanton.
She never betrays us even when we are
unworthy.

She greets us in the morning of our birth
and embraces us in the evening of our death
whether dark in the chambered earth
or bright in the consuming fire.

O mother of matter,
may we share your peace.

Zijn kunstwerken blijken niet slechts 'plezierige verrassingen om over na te denken' zoals elders beschreven. *Art is for the sake of one's needs*, kunst is noodzaak, al is het kunstwerk opgebouwd uit alledaagse materialen, meent Andre. Wij gaan hierdoor anders kijken. Tot de collectie van ons museum behoort enig grafisch werk (2 boeken, 1 gedicht) plus *Twenty-five steel Cardinal* (25 stalen platen), *Almole* (aluminium gietwerk) en *Palisade* (rij van 10 houten balken op hun kopse kant geplaatst). *Palisade* is een eerbetoon aan Brancusi, volgens Andre. Eenmaal in de expositiezaal bepaalt het werk de ruimte en dat is de bedoeling. Veel van zijn kunstwerken vinden we in Amerikaanse musea, maar ook in Tate Modern en Centre Pompidou. ●

Lisette Almering

Carl Andre
Palisade (1976)
Collectie Van Abbemuseum
Foto Peter Cox

Interview met een vriend

Nelleke Slofstra

Nelleke is bij ons museum een drukbezette vrijwilliger. Zo coördineerde ze vlak voor dit interview de wekelijkse vrijdagochtend Felderkraisles en moest ze direct na ons vraaggesprek door naar De Gennepershoeve waar Wapke Feenstra een tekensessie organiseerde voor de komende tentoonstelling Soils. Ook zat ze bij de leesclub van Steven ten Thije, zong ze bij het museumkoor, was deelnemer aan het Feldenkraisproject van Yael Davids, werkt nieuwe hosts in en is sinds kort redacteur van ons blad. Kortom: een vrijwilliger om zuinig op te zijn.

Waar komt jouw bezieling voor kunst vandaan?

Eigenlijk heb ik altijd wel interesse in kunst gehad, maar ik kan niet precies aanwijzen waar die passie vandaan komt. Die heb ik niet speciaal van thuis meegekregen. Toch zit ze in mij. Ik heb ook geprobeerd om die liefde op mijn kinderen over te brengen. En dat is op zich aardig gelukt, al zeg ik dat zelf.

Waarom verbond je je als vrijwilliger aan ons museum?

Kort na onze verhuizing van Utrecht naar Eindhoven, bezocht ik het Van Abbemuseum. Daar raakte ik aan de praat met een enthousiaste gastvrouw. Zij vroeg me uiteindelijk of gastvrouw zijn – nu spreken we van 'host' – iets voor mij zou kunnen zijn. Ik hoefde er niet lang over na te denken. Het leidde tot mijn sollicitatie - zo serieus gaat dat. Begin 2015 ging ik aan de slag en kreeg er nooit spijt van.

Wat geeft je daarbij de meeste voldoening?

Dat is zonder meer 'het op zaal staan', bezoekers ergens op wijzen, informatie overdragen. Ik merk dat mensen dat fijn vinden. Vaak bedanken ze me voor de verkregen informatie. En dat vind ik op mijn beurt dan weer leuk. Verder gaf vorig jaar de ontvangst en begeleiding van leerlingen van het Novalis College me veel voldoening: de Feldenkraisles, de discussie in het 'Parlement' en de rondleiding langs de kunstwerken.

Wat zou je zoal vertellen bij het werk van Yves Klein?

Natuurlijk laat ik bezoekers eerst zelf aan het woord. Meestal merk ik dan vrij snel dat dit werk hen iets doet. Net als bij werk van Rothko word je als het ware door dat intens ultramarijne blauw Kleins werk binnengezogen. En als het dan zo uitkomt vertel ik hen graag mijn eigen verhaal. Want ooit was ik in de VS, waar de kleur blauw staat voor melancholie. Ik hoorde er het lied 'Love in Vain' van de te vroeg overleden Robert Johnson. Eén zin in dat lied springt er voor mij uit: 'When the train, it left the station, with two lights on behind. Well the blue light was my blues and the red was my mind'. Nou dat is precies wat dit schilderij van Yves Klein bij mij oproept. Het raakt me. En dat vind ik belangrijk bij kunst. ●

Jan Verheugt

Nelleke Slofstra bij *Monochrome blue, sans titre* (IKB 63) (1959) van Yves Klein
Foto Mitchell van Eijk

Busy volunteer

Nelleke Slofstra has always been interested in art. As a volunteer, she likes to be in the museum rooms: pointing out something to visitors, conveying information, for example about the enchanting *Monochrome Blue* by Yves Klein, which strongly reminds her of a Robert Johnson song.

caspar de haan
onderhoud & renovatie

schilderkunst. sinds 1749

**SCHÄFER
NOTARISSEN**

Wij zijn er voor jou.

Gashouder 36E
5613 CR, Eindhoven

Park 34-36
5671 GA, Nuenen

Maak een afspraak via 040 - 2 660 660 | info@notarismodig.nl | www.notarismodig.nl

Karel Appel (1921-2006)

De Rosenbergs en Cobra

'Het was een vreemde, zwoele zomer, de zomer dat ze de Rosenbergs elektrocuteerden, en ik wist niet wat ik in New York deed.'

Vertwijfeling klinkt door in deze openingszin van de beroemde roman *The Bell Jar* van Sylvia Plath, eind vijftiger jaren van de vorige eeuw.

Vanuit de hele wereld kwamen de reacties over de veroordeling van het Joods-Amerikaanse echtpaar Julius en Ethel Rosenberg. Zij zouden betrokken zijn geweest bij spionage voor de Sovjet-Unie. De verdenking was dat zij ontwerpen van de atoombom aan Russische agenten hadden doorgespeeld. De Rosenbergs ontkenden dat. Ze werden in 1951 door een jury schuldig bevonden, waarna het doodvonnis werd uitgesproken. Verzoeken om gratie aan president Dwight Eisenhower van Albert Einstein, Pablo Picasso, Paus X 11 en vele anderen werden verworpen tenzij het echtpaar schuld zou bekennen. Ethel Rosenberg: 'Wij kunnen onze naam niet besmeuren door het afleggen van valse getuigenissen'. Op 19 Juni 1953 werden beiden in de New Yorkse gevangenis Sing Sing door middel van de elektrische stoel terechtgesteld. Hun twee jonge kinderen bleven als wees achter. Het schilderij *De Veroordeelden, Hommage à Rosenberg* (1953) van Karel Appel werd in 1956 aangekocht door het Van Abbemuseum.

Karel Appel
De Veroordeelden, Hommage à Rosenberg (1953)
Collectie Van Abbemuseum
Foto Peter Cox

Vragende kinderen

Van meet af aan gaf Appel zijn werk poëtische namen zoals *Vragende kinderen*, *Schrik in het gras*, *Nachtdieren*, *Lente zee*, *Huilende krab*. In een interview met Hugo Claus zegt hij: 'Ik sta vrij en ik schilder vrij' en 'Ik schilder alles wat in leven is'.

In 1949 kreeg hij de opdracht om een muur te beschilderen in de koffiekamer van het Amsterdamse stadhuis. De kleurige, speelse vormgeving met de titel *Vragende kinderen*, die Appel zo karakteriseerde, werd niet goed ontvangen en uiteindelijk met een betengeling aan het oog onttrokken nadat de muur beklad was. De afkeurende reacties kwamen ook van kunstcritici en de pers. Zij prezen het oude en zagen niets in het 'nieuwe' schilderen. Er werden schilders getoond en schrijvers gelezen, die al voor de oorlog hun reputatie verworven hadden.

De kranten gingen grif op de controversie in. Dagblad *Het Vrije Volk* schreef: 'Het allergrootste kladwerk, het onzinnigste geknoei en het meest opgelegde boeren- en burgerbedrog', aangevend dat uit Appel nooit iets anders zou groeien dan wat hij nu al was: 'een knoeier, een kladder, een verlakker'.

Architect Aldo van Eyck nam het op voor Appel in zijn manifest *Appel aan de Verbeelding*: 'Ze hebben hun zin gekregen, Karel, de bedriegers en de bedrogenen. Je vragende kinderen worden vernietigd omdat ze echt vragen, omdat het echte vragende kinderen zijn...'

Tien jaar later werd de 'muur' voor Appels schildering weggebroken en de *Vragende kinderen* in ere hersteld. Onopgemerkt kwam Appel de beschadigingen wegwerken.

Naar Parijs

In het verborgene had zich al snel na de oorlog een revolutie ontwikkeld in de wereld van de kunsten. Eind 1948 richtten Nederlandse experimentelen samen met schilders uit België en Denemarken een nieuwe beweging op en een tijdschrift: Cobra (Copenhagen, Brussel, Amsterdam). Er kwam een grote Cobra-tentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam. De zalen waren herschapen in een natuurlijke jungle van schilderijen, tekeningen, gouaches van onder anderen Corneille, Constant en Karel Appel. Gedichten kwamen van jonge nieuwe dichters zoals Remco Campert, Hugo Claus, Lucebert, Bert Schierbeek, Simon Vinkenoog. De bewondering van de dichters voor de schilders als Appel en Corneille

was lyrisch, zij droegen hun verzen aan hen op en de schilders illustreerden ze en drukten ze op steen af. Het werd een onrustige tentoonstelling waarbij conflicten aan het licht kwamen. Tijdens een bijeenkomst in de aula van het museum braken vechtpartijen uit.

Kort na het Cobra-schandaal vertrokken Karel Appel en Corneille naar Parijs, alle haat en benauwdheid ontvluchtend. Simon Vinkenoog was hen voorgegaan. Zonder geld, zonder kennis van de taal, te midden van vele ambitieuze schilders uit de hele wereld, sleepte Appel zijn groeiende collectie schilderijen van tentoonstelling naar tentoonstelling. Eind 1953 kenden alle kunsthandelaren overal zijn naam.

Ter dood veroordeeld

De doeken van Appel werden vanaf 1953 steeds expressionistischer. Er sloop engagement in zijn werk. In 1953 schilderde hij, geraakt door de gevolgen van de Zeeuwse watersnoodramp, *Huilende vrouw* en *Stervende koe*. Hij riep niet op tot maatschappelijke verandering; hij toonde vooral zijn ontroering of emotionele betrokkenheid.

In het koudst van de Koude Oorlog groef hij uit dikke lagen verf en woeste lijnen, een vlammend en diep bewogen dubbelportret. 'Onuitsprekelijke angst spreekt uit de witte figuur van Julius, die de zwarte mond openspert terwijl zijn koolzwarte ogen tegen de bovenkant van het doek botsen; Ethel heft de armen in de lucht, is ten prooi aan tragische machteloosheid. Een schril, pregnant schilderij waarin het instinct zijn razernij uitschreeuwt. Een schilderij als een verwensing'. (Citaat uit *Karel Appel, De biografie* door Cathérine van Houts).

Bergen

In de zomer van 1949 trok Cobra het kleine kunstenaarsdorp Bergen binnen. Dat ze daar welkom waren stond wel vast. De Bergense keramist Dick Hubers had een mooie ruimte gevonden in het oude badhuis van de Duitsers. Daar waar de landingsbanen nog lagen van de Luftwaffe, spijkerde Karel Appel de affiches van de Cobra-tentoonstelling op de bomen van de Sluislaan. Het was een klein spektakel, de werken van Appel, Corneille, en Constant. Een jonge bezoeker, Armando (20 jaar), raakte direct gefascineerd. Dit was wat hij zocht: die onbevangingheid. Hij noemde het: 'De rauwe hese onderkant van de vrijheid'. Tot op de dag van vandaag zijn schrijvers welkom om te werken in het oude badhuis, waar de affiches van Appel nog aan de muur hangen. Achter glas. ●

Hannie Groen

Karel Appel
Affiches kunstzaal Hubers
Foto Hannie Groen

Tribute to Rosenberg

Julius and Ethel Rosenberg were sentenced to death and executed in 1953 for alleged espionage for the Soviet Union. A wave of disapproval swept the world. Karel Appel also showed his emotional involvement with his painting. Moreover, he received little appreciation for his work at that time.

Steven ten Thije toont een kinderboek van Ilya Kabakov, op 19 april, tijdens de eerste boekenclubmiddag.

New activity

The museum has many artists' books. Unfortunately, they usually remain inaccessible. From now on, the museum will organize meetings especially for the Friends in which these books can be viewed together.

Leren door te bladeren

Samen kijken naar kunstenaarsboeken

Het kunstenaarsboek is een bijzondere kunstvorm. Het vraagt om een heel andere vorm van interactie, dan een kunstwerk aan de wand of op een sokkel. Het is intiem en interactief. Je beweegt je van pagina naar pagina en beleeft zo een sequentie van beelden die samen een geheel vormen.

Het Van Abbemuseum heeft een paar duizend kunstenaarsboeken. Vele verzameld met steun van de Vrienden. Deze boeken worden vaak getoond in vitrines en verrijken zo menig tentoonstelling. Jammer alleen van deze manier van tonen is dat publiek nooit van de echte boekervaring kan genieten. Voor de Vrienden wil het Van Abbemuseum daarom een nieuwe mogelijkheid bieden om op enkele vrijdagmiddagen samen een kunstenaarsboek te verkennen. Door samen te bladeren en te praten over wat we zien, gaan we gezamenlijk het boek beleven zoals het als boek is bedoeld.

De eerste bijeenkomst was op vrijdag 19 april (van 15.00 uur tot 17.00 uur) en stelde kinderboeken centraal van Ilya Kabakov en El Lissitzky. De boeken werden de eerste keer gekozen door Steven ten Thije, het hoofd collecties. Daarna is het de bedoeling dat Vrienden zelf ook voorstellen kunnen doen en we zo gezamenlijk die boeken gaan onderzoeken die we het meest spannend vinden. Volg de nieuwsbrieven van de vereniging en meld je aan voor de boekenclub door een mail te sturen naar: dagmar.marent@vanabbemuseum.nl

Steven ten Thije

AANNEMERSBEDRIJF
VAN RIJSWIJCK

Nieuwbouw | Verbouw | Renovatie | Onderhoud

vanrijswijck.nl

weebers vastgoed advocaten

Focus
en **Samenspel**

Weebers Vastgoed Advocaten NV is een advocatenkantoor gespecialiseerd in bouw- en vastgoed vraagstukken. Wij zijn werkzaam voor het bedrijfsleven, gemeenten, woningcorporaties en (institutionele) beleggers en mogen gerenommeerde partijen in het vastgoed tot onze cliënteel rekenen. Op basis van onze brede kennis van de bouw- en vastgoedwereld adviseren en procederen wij voor onze cliënten. Een sterke combinatie! Onze kernwaarden zijn focus en samenspel met als doel het beste en meest duurzame resultaat te bereiken voor onze cliënten.

Gebiedsontwikkeling@vastgoed-advocaten.nl
040 21 20 400
www.vastgoed-advocaten.nl

JIJ EN HET PARADIJS

de bever
architecten

KUNSTIN OEDENRODE 30 jaar

50 KUNSTWERKEN
5 PROJECTEN

ARCHITECTUUR
AUDIOVISUEEL
TECHNOLOGIE
FILM
BEELDEND

SINT-OEDENRODE

LANGS EEN HISTORISCH WANDELPAD VAN 25 KM

WANDELLEN IN HET DOMMELDAL
In 30 jaar heeft Kunststichting Sint-Oedenrode een schitterend wandelpad gerealiseerd langs en om de Dommel, in de 'achtertuin' van Van Abbe. Kijk op: <https://www.bezoekmeerijstad.nl/routes-overzicht/3799715621/kunstroutes-sint-oedenrode>

Kunststichting Sint-Oedenrode is recent overgegaan in:

KunstStichting Meerijstad

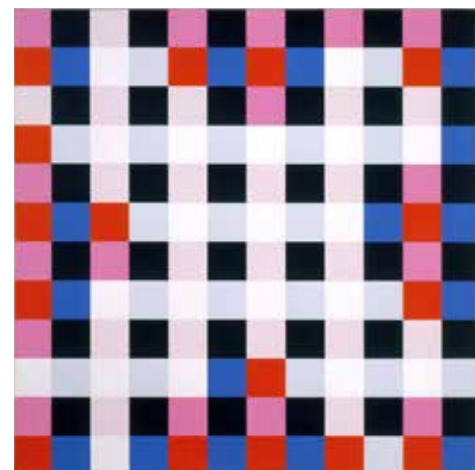

Rond door recht Lucas Lenglet, 2011

Wiskundige structuren

Werken met systemen binnen de beeldende kunst

'Kunstwerken maken de regels, regels maken geen kunstwerken.' Claude Debussy

Richard Paul Lohse
Vier gleiche asymmetrische Gruppen innerhalb eines regelmässigen System (1962)
Collectie Van Abbemuseum
Foto Peter Cox

Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelt een aantal kunstenaars geometrische abstracte kunst waaraan systemen en daaruit voortvloeiende wetmatigheden ten grondslag liggen. Momenteel doen nieuwe technologieën, zoals de toepassing van algoritme in geavanceerde computerprogramma's, hun intrede in de kunstwereld. Maakt kunstmatige intelligentie de kunst van de toekomst mogelijk?

Vanuit intuïtie

Werken met systemen is voor enkele kunstenaars de enige weg om te komen tot een ultiem creatief resultaat. Sol LeWitt is zo'n kunstenaar die vanuit intuïtie voor zichzelf een systeem hanteert dat voor de kijker overkomt als een strak en logisch systeem. Bij andere kunstenaars is het systeem in hun werk nog duidelijker zichtbaar. Vooral bij kunstenaars die een wiskundig geprofileerde beeldtaal hanteren, zoals de Zwitser Richard Paul Lohse bijvoorbeeld. Hij is een kunstenaar die het in onze tijd aandurfde om vanuit een aantal eenvoudige basisregels interessante kunst te maken.

Kunstmatige Intelligentie en algoritme

De kwaliteit van de moderne kunst wordt steeds minder bepaald door esthetische waarden en handmatig vakmanschap. Relevant is vooral de boodschap vanuit welk perspectief de kunstenaar zich tot de wereld verhoudt. De werkwijze die de kunstenaar daarvoor gebruikt, kan het toepassen van kunstmatige intelligentie zijn en een wiskundige achtergrond hebben die in algoritmes of wiskundige principes worden omgezet. De term algoritme krijgt in de beeldende kunst een steeds bekendere klank. Een algoritme is een formeel proces dat bij uitvoering logischerwijs altijd een bepaald resultaat oplevert. Drie eigenschappen zijn hierbij van groot belang, namelijk dat het materiaal dat men gebruikt, voor de uitvoering onbelangrijk is. Het tweede kenmerk van een algoritme is de wezenlijke eenvoud. In principe is het een handleiding en als men die maar getrouw opvolgt, levert het direct het derde kenmerk op, namelijk het gegarandeerde resultaat.

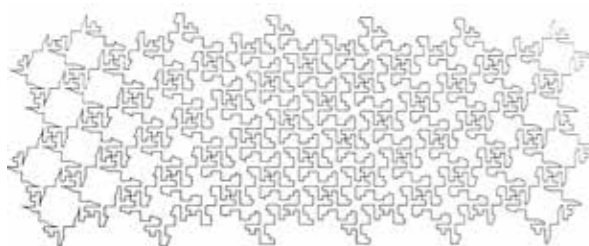
Parketdeformaties

Iemand die het systeem van de algoritme voor zijn studenten praktisch hanteerbaar maakte, is William S. Huff, hoogleraar in de architectuur aan de State University of New York. Hij ontwikkelde een systeem om parketdeformaties te creëren. Een parketdeformatie is een kunstvorm die gebaseerd is op het regelmatige mozaïek dat houten parketdelen kunnen vormen. Deformatie betekent in dit geval dat in de regelmatige formatie kleine subtiele vertekeningen worden aangebracht. Alle deformaties moeten voldoen aan enkele eisen en de veranderingen mogen slechts in één dimensie optreden. Om het systeem op gang te brengen moeten consequent alle variabelen gebruikt worden. In het visuele spel dat zich ontwikkelt, komen soms onverwachte structuren naar voren die zich onder de oppervlakte hebben verborgen.

Peter Struyckens computerkunst

Reeds in 1976 organiseerde het Van Abbemuseum een tentoonstelling van zestien schilderijen van Peter Struycken waarbij hij voor de totstandkoming van deze werken gebruik maakte van het computerprogramma

William S. Huff
Clearing the Thicket (1979)
Foto internet

Peter Struycken
Cluster 12 (1971-1975)
Collectie Van Abbemuseum
Foto Peter Cox

Cluster, een programma waarmee het mogelijk is een aantal visuele gegevens te ordenen, mits zij aan een aantal voorwaarden en regels kunnen voldoen. Deze bepalingen worden duidelijk aangegeven volgens een logisch schema. Door het programma uit te voeren ontstaat een interessant gegeven, namelijk dat de computer, die geen belang heeft bij esthetische kwaliteiten van een werk, toch werken produceert die door de toeschouwer als een logisch procesmatige uitkomst kunnen worden geïnterpreteerd, maar die ook door de hoeveelheid visuele informatie onverwachte beeldende kwaliteiten bezitten. Struycken zoekt steeds in zijn werk naar oplossingen voor het plaatsingsprobleem van elementen in het vlak. De plaatsing van de verschillende kleurvlakken laat Struycken aan het programma over en dat blijkt uiteindelijk een procedurele

oplossing te zijn. De kunstenaar zal daarnaast ook gevoelsmatig regels moeten opstellen voor verhouding, evenwicht, ritme, maatvoering. Het is niet mogelijk om zelfs binnen dit computergestuurde systeem volledig volgens de logica te werken.

Typerend voor mensen is dat wij genetisch geprogrammeerd zijn om patronen te zoeken die betekenis geven aan de chaotische wereld om ons heen. Toeval is een van de gebruikte strategieën bij de eerste pogingen om creatieve algoritmes te maken. De code die ontworpen werd, verraste in zijn werking omdat het een uiting leek van een menselijke code die ons handelen stuurt.

Twee tegenpolen

Kunst en leven zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zo bedacht de wiskundige John Horton Conway de *The game of Life*. Dit spel wordt gespeeld op een tweedimensionaal raster, waarin door een eenvoudige regel cellen aan of uit worden verklaard. Men kan dit spel vertalen in biologische termen. We krijgen dan 'geboortecellen' en cellen die in de volgende generatie zullen sterven. Zo ontstaat een deterministische wereld, waarin wij een volgende toestand steeds opnieuw kunnen voorspellen door gebruik te maken van een fysische wet. Dit is de macht van de enige regel van de fysica van de *Game of Life*, een proces dat zonder einde tot in eeuwigheid kan doorgaan.¹

De Chinese kunstenaar Ai Weiwei gebruikt ook systemen in zijn beeldend werk en performances om een doelgerichte boodschap over te brengen. Hij verricht een aantal opeenvolgende handelingen die herhaalbaar zijn en ook de kenmerken van het algoritme in zich dragen, maar geen wiskundige basis heeft. Een voorbeeld is een serie van drie foto's waarop hij door een gestructureerde handeling een tweeduizend jaar kostbare vaas uit de Han Dynastie kapot laat vallen. Hij wil daarmee zijn verstoorte band met de oude Chinese culturele traditie zichtbaar maken. De scherven verbeelden tevens zijn zorg die hij heeft over de politieke, economische en technocratische macht van het moderne China.

Verstreckende gevolgen

Het gebruik van algoritmen in de kunst zal in de toekomst een onderdeel van een transdisciplinair onderzoek zijn op zowel wetenschappelijk als artistiek gebied. Invloeden hiervan zullen het beeld van de toekomst van de kunstgeschiedenis zeker beïnvloeden en ook van betekenis zijn voor de waarnemingspsychologie, de praktijk van het grafisch ontwerp en de architectuur.

Piet van Bragt

¹) <https://www.youtube.com/watch?v=xP5-ileKXE8>

Ai Weiwei
Dropping a Han Dynasty Urn (1995)
Foto internet

Mathematical structures
After the Second World War, a number of artists developed geometric abstract art based on systems and the resulting laws. New technologies, such as the application of algorithms in advanced computer programs, are currently entering the art world.

Kleintjes worden groot

De Wert is er. Ook als werkgever.

Wil jij een volgende stap maken in je carrière? Werken in een op talent ingerichte omgeving met persoonlijk contact en een informele werksfeer. Ben jij BOEIend en herken jij jezelf in ons DNA: Betrouwbaar, Oplossingsgericht, Eigenzinnig en Initiatiefrijk.

Kom jij ons De Wert team versterken?

Lees meer over onze vacatures op onze website.

Meer info: www.dewert.nl

DE WERT
ACCOUNTANTS & BELASTINGADVISEURS

MUSOMANIE | FRANK BIERKENZ

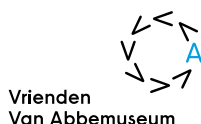

De redactie dankt Hanneke van den Nieuwenhof voor het tijdelijk verzorgen van de eindredactie.

Kw arts

Colofon

KwArts is het kwartaalblad van de Vereniging Vrienden Van Abbemuseum.
Kwartaalblad, aflevering 107

Vrienden
Van Abbemuseum

Leden van bestuur

Stefan de Bever (voorzitter), Rita Bosch (secretaris), Wildrik Burema, Joost van Dijk (penningmeester), Kareem Gazuani en Karin Overdijk

Redactie

Lisette Almering, Piet van Bragt, Hannie Groen, Els Grootemaat, Nelleke Slofstra, Lenny Voortman en Jan Verheugt (wnd-eindredacteur)

Hoofredactie

Jan Verheugt

Verder werkten mee:

Stefan de Bever, Frank Bierkenz,

Marian en Hans van Doremalen, Frank van de Poel en Steven ten Thije

e-mail redactie

redactie@vriendenvanabbe.nl

Vormgeving en opmaak

Frank Bierkenz, www.frankbierkenz.nl

Fotografie

Hans Biezen, Peter Cox, Hans van Doremalen, Billie Dücker, Mitchell van Eijk, Hollis Frampton, Hannie Groen en Frank van de Poel

Bureau Vereniging VVA

Postbus 6188, 5600 AZ Eindhoven

tel. 040-2381032

e-mail: info@vriendenvanabbe.nl

Alle redactiebijdragen zijn na publicatie ook te lezen via de website van de vereniging: www.vriendenvanabbe.nl

Openingstijden bureau Vrienden

Maandag 9.30 - 15.00 uur (m.u.v. schoolvakanties). Overige dagen bereikbaar via voicemail of e-mail.

Instagram

[vriendenvanabbemuseum](https://www.instagram.com/vriendenvanabbemuseum)

Blog

vriendenverenigingvanabbemuseum.blogspot.com

Drukwerk

MULTI CLICK BV

De modernste en duurzaamste drukker van Nederland

Van Abbemuseum

Stratumsedijk 2, 5611 ND Eindhoven
Postbus 235, 5600 AE Eindhoven
tel. 040-2381000
www.vanabbemuseum.nl

E-mail

info@vanabbemuseum.nl

Openingstijden museum

Dinsdag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur